

2012-2015 YILLARI ARASINDA DİN İŞLERİ YÜKSEK KURULU'NA İNTİKAL EDEN SORULARIN YAYGIN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kamil ÇOŞTU¹

Atıf/©: Çoştı, Kamil (2017). 2012-2015 Yılları Arasında Din İşleri Yüksek Kurulu'na İntikal Eden Soruların Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 10, Sayı 2, Aralık 2017, ss.1061-1082

Özet: Diyanet İşleri Başkanlığı'nun temel görev alanlarından biri, toplumu dinî yönden bilgilendirmektir. Toplumun bu ihtiyacının karşılanması için oluşturulan kurumun en üst birimi, Din İşleri Yüksek Kurulu'dur. 2012-2015 arası yıllarda bu kurula, toplam 147.718 dinî muhtevalı soru yöneltilmiş olup, bu sayı 1965-2000 arası döneminden daha fazladır. Bu araştırmada 2012-2015 yılları arasında kurula yöneltilen sorular; cinsiyet, eğitim durumu, yaş, yaşanan bölge gibi çeşitli açılardan tablolaştırılmış, bunlarda yer alan dinî içerikli konulara yönelik sayısal veriler, yaygın din eğitimi açısından ele alınmıştır. Bu verilere dayanılarak toplumun din eğitimindeki problemleri alanların çözümü için kurum, kuruluş, görsel-yazılı basın ve yüksek din öğretimi yapan fakülteler gibi bu ihtiyacın karşılanmasında etkin rol alacakların üzerlerine düşen görevler hakkında yorumlamalarda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Din İşleri Yüksek Kurulu, dinî soru, din eğitimi, fetva.

Evaluation of the Questions Submitted to the High Board Of Religious Affairs Between The Years 2012-2015 in Terms Of Informal Religious Education

Citation/©: oŐtu, Kamil (2017). Evaluation of the Questions Submitted to the High Board Of Religious Affairs Between The Years 2012-2015 in Terms Of Informal Religious Education, Hitit University Journal of Social Sciences Institute, Year 10, Issue 2, December 2017, pp. 1061-1082

Abstract: One of the main tasks of the Presidency of Religious Affairs is to inform the society with religious aspects. To serve this purpose the highest unit of the institution is the High Board of Religious Affairs. 147,718 questions with religious content were totally addressed to the board between the years 2012-2015 which is more than the whole period of 1965-2000. In this research questions addressed to the board between the years 2012-2015 are turned into tables according to gender, educational status, age, area of living etc. and this digital data in terms of religious subjects is examined from the view of informal religious education. Based on this data to solve the problematic areas of religious education of the society we have observed the responsibilities of active actors such as institutions, organizations, audio visual media and faculties with high religious education.

Keywords: Higher Council for Religious Affairs, religious questions, religious education, fatwa.

I. GİRİŐ:

İnsanoğlu karŐılaŐtıđı problemi veya aklına takılan soruyu ozmek için çaba gösterir. Bunun için ya bilgi kaynaklarına kendi baŐvurur ya da yardım ister. (Dağcı, 2002, 61) Soru ve/veya sorunun ozümü için bilgi kaynaklarına baktığında, en güvenilir olanları tercih eder, birilerinden yardım talebinde bulunduğunda da, kendince en güvenilen kişi ya da kuruma yönelir. Türkiye’de dinî soru/sorunların ozümü için yardım ve bilgi talebinde bulunulan kurumların baŐında Diyanet İŞleri Başkanlığı gelmektedir. (TaŐ, 2002, 98-99; Konda, 2014, 21)² Diyanet İŞleri Başkanlığı, halkın dinî soru/sorunları ile doğrudan olduğu gibi interaktif yollarla da ilgilenmektedir. Bu durum, kurumla ilgili kanunda yer alan, halkın dinî açıdan bilgilendirilmesi görevi ile doğrudan iliŐkilidir. (Resmi Gazete, 13.07.2010)³ BaŐkanlıđın yaptığı icraatın halk tarafından benimsenmesi, dinî soru ve sorunların cevaplandırılmasında kurumun tercih edilir olmasını etkilemektedir.

Diyanet İŞleri Başkanlığı’nın dinî soruları cevaplandırması, sadece bilgi eksikliğini giderme olarak değil, manevi rehberlik ve danışmanlık kapsamında

² Kemalettin TaŐ’ın aktardığı veriye göre, halkın Diyanet İŞleri Başkanlığı’na dinî bilgi konusunda güvenme oranı %80.9’dur. KONDA Araştırma ve Danışmanlık Őirketi’nin yaptığı araştırmada ise bu oran %72 olarak çıkmıŐtır.

³ İlgili kanun maddesi Şu Őekildedir: “Madde 1 – İŐlam Dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek üzere; BaŐbakanlıđa bağlı Diyanet İŞleri Başkanlığı kurulmuŐtur.”

da düşünülmesi gereken önemli bir hizmettir. Türkiye'de dinî rehberlik ve danışmanlık hizmeti yeni gelişen bir alan olması sebebiyle bazı problem ve muğlaklıklara sahiptir. Bu durumu yapılan rehberlik türüne (dinî rehberlik, dinî danışma, manevî danışma, pastoral danışma, manevî sosyal hizmetler, dinî psikoterapi gibi) pek çok isimlendirilmenin verilmesinden anlamak mümkündür. (Türk, 2014, 39) Bununla birlikte, geçmişte de bu hizmetin farklı tanımlama ve görevlerle icra edildiği görülmektedir. Bu açıdan rehberliğin türü ve mahiyeti değişse de asıl amacı olan insanın probleminin çözümüne yardımcı olma vasfının baki kaldığı anlaşılmaktadır.

Türk-İslam klasik literatürüne dinî soruların cevaplandırılması açısından bakıldığında, bu hizmetin özellikle “fetva” başlığı çerçevesinde işlendiği görülmektedir. Klasik kitaplarda dinî soru yönelten kişi ‘müstefti’, cevaplayan ‘müftü’, cevap ‘fetva’ olarak geçmektedir. Bu ifadelerin kökeni ise, Kur’an-ı Kerim’deki çeşitli ayetlere dayanmaktadır. (Bakara 2/189, 215, 217, 219, 220, 222; Maide 4; Araf 187; Enfa1 1; İsrâ, 85; Kehf 83; Taha 105; Nisa 127, 176.) Her ne kadar fetva konusu pek çok yayına ilham kaynağı olmuş olsa da din eğitimi ve manevî rehberlik-danışmanlık açısından inceleyen araştırma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu alanda neşredilmiş eserlerden bir tanesi Remziye Ege tarafından kaleme alınmış olan *Dinî Rehberlik* adlı neşriyattır. Yazar bu eserde dinî danışmanlık ve rehberliğin kuramsal çerçevesine değindiği gibi Aile ve Dinî Rehberlik Büroları'na gelen bazı sorular ve cevapları hakkında malumatlar da paylaşmaktadır. (Ege, 2015, 105-129)

Aslında bu araştırmanın temel problemi de buna dayanmaktadır. Yani bu araştırmanın problemini Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu'na gelen soruların istatistikî verilerinin yaygın din eğitimi açısından nasıl yorumlanabileceğidir. Araştırmanın konusu ise; yıl, yaş, cinsiyet ve eğitim durumu açısından 2012-2015 arası yıllar gelen soruların analiz edilmesidir. Ayrıca bu istatistikî verilerden yola çıkılarak, toplumun dinî bilgisini etkileyen farklı kurum, kuruluş, STK vb. toplulukların yapması gerekenler hakkında öneriler de bulunulacaktır. Bu araştırma ile amaçlanan ise, toplumun dinî muhtevalı problem veya sorularına yönelik çözüm önerilerinde bulunmaktır. Çünkü hizmet verimliliğinin artmasında toplumun doğru tahlil edilmesi için bu tür bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Konu hakkında istatistikî bilgiler içeren yeterli çalışmanın bulunmaması bu araştırmayı önemli kılmaktadır. Konu hakkında yapılan araştırmalardan birinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın verdiği bu manevî rehberlik ve danışmanlık hizmeti hakkında yeterince araştırmanın yapılmaması şu şekilde ifade edilmiştir:

“Diyanet İşleri Başkanlığı’nın teşkil edildiği 1924 tarihinden 2001 tarihine kadar 77 yıllık süre içerisinde Din İşleri Yüksek Kurulu tarafından verilen kararlar, Kurul uzmanlarınca teker teker incelenerek, konularına göre tasnif edilmektedir. Bu kararların, Cumhuriyet tarihimiz boyunca Türkiye’de dini hayatın tezahür seyrini ve geçirdiği İstihaleleri göstermesi bakımından önemli bir ampirik malzeme oluşturacağını düşünüyoruz.” (Dağcı, 2002, 9)

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı üzere dini anlayış ve yaşayış durağan değildir. Gelecekte yaşanabilecek problemlerin çözümleri için geçmişin çok iyi bilinmesi gerekmektedir. Mesela günümüzde cemaat dindarlığının yerini giderek bireysel dindarlık almaktadır. Çünkü insanlar ilmi, mantıki ve gerçekçi dinî bilgilerle ikna olmak istemektedir. Yani geçmiş ile günümüz insanların tutum ve anlayışları arasında ciddi farklar bulunmaktadır. Bu sebeple din hizmetleri icra edilirken hizmet verimliliğinin artması için, toplumun beklentilerinin doğru tahlil edilmesi önem arz etmektedir. (Görmez, 2012, 191-193) Aksi takdirde insanlar bu ihtiyacı gidermek için yanlış yönelimlerde bulunacaktır.

Türk toplumunun doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmasında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki Din İşleri Yüksek Kurulu’nun büyük önemi bulunmaktadır. Kurulun 2012’de tam olarak interaktif hale getirdiği dinî soru cevaplama hizmeti, maalesef Ocak 2016’da kurula yapılan bir iftira sonucu kapanmıştır. Kasım 2015’te Kurul Başkanı’nın izni ile bu araştırmaya konu olan veriler, tarafımıza verilmiştir.

Din İşleri Yüksek Kurulu bu hizmeti 2010 yılında yürürlüğe giren kanun çerçevesince yürütmekte olup, (Resmî Gazete, 13.07.2010)⁴ KAYSİS’te⁵ de görev ve sorumlulukları sıralanmıştır. (Hizmet Listesi, 26.04.2016).⁶ Din İşleri

⁴ Kurulun görevlerine 1930’lu yıllardaki resmî gazeteden bakıldığında sorumluluk alanının 4 madde ile sınırlandığı görülmektedir. Bu durum kurulun görev alanının genişlediğini göstermektedir. **Resmî Gazete**, “*Diyanet İşleri Reisliği Teşkilatının Vazifelerini Gösterir Nizamname*”, 16.01.1937, s.8969.

⁵ Elektronik Kamu Bilgi Yönetim Sistemi

⁶ Maddeler şunlardır: 1. *Dinî soruların cevaplandırılması*, 2. *Yurt içi ve yurt dışında bilimsel yeterlikleri ile tanınmış bilim ve din adamları ve kamu kurum/kuruluşlarının katılımı ile din şurası hazırlıklarının yapılması ve düzenlenmesi*, 3. “*Güncel dinî meseleler itişare toplantısı*” hazırlık çalışmalarının yapılması ve düzenlenmesi, 4. *Yazılı, sesli ve görüntülü eserlerin, incelenerek dinî açıdan görüş bildirilmesi*, 5. *Tv ve radyo yayınlarında, panel ve seminerlerde vatandaşlarımızı din konusunda aydınlatmak üzere kurul üyesi veya kurul uzmanı görevlendirilmesi*, 6. *Yurt içi ve yurt dışında dinî konularda inceleme ve araştırmalar yapılması*, 7. *Din Şurası toplantısı sonuçlarının kitap haline getirilmesi ve bastırılması*, 8. *Güncel dinî meseleler itişare toplantısı sonuçlarının kitap haline getirilmesi ve bastırılması*, 9. *Açıklığa kavuşturulmayı bekleyen gündemdeki dinî konulara ilişkin çalıştay düzenlenmesi.*

Hizmet Listesi, <https://envanter.kaysis.gov.tr/HizmetlerYazdir.aspx?ID=37253>, 26.04.2016.

Yüksek Kurulu bu görev ve sorumlulukları beş komisyon ve AR-GED Yönetim Kurulu tarafından yürütülmektedir. (Kurt, 2013, 20.)

Kurulun görevlerinin bir kısmını taşra teşkilatlarındaki Aile ve Dinî Rehberlik Büroları gerçekleştirmektedir. Daha iyi hizmet vermek için altyapı çalışmaları devam etmekte olup, sayıları gün geçtikçe artmaktadır. (Özdemir, 2013, 29) Çünkü yapılan araştırmalara göre bu büroların hizmet verdikleri yer ile dinî soru türleri arasında yakın ilişki vardır. (Özdemir, 2013, 111) Benzer şekilde yaş ve cinsiyet açısından da bazı benzerliklerin olduğu anlaşılmaktadır. (Yılmaz, 2012, 78) Mesela 2008 yılı İstanbul Müftülüğü'ne (Fetva Odası'na) gelen toplam soru 18.547 olup, bunun 10.592 kadın, kalanı erkekler tarafından sorulmuştur. (Meriç, 2010, 242) Bu sayı 2011 yılında 37.609 olup bu sayı sadece Bayan Fetva Odası'na gelen soru sayısıdır. Toplamda İstanbul Müftülüğü 2011 yılında içerisinde gelen soru sayısı 80-85 bin civarındadır. (Meriç, 2015, 517) Diyanet İşleri Başkanlığı'na yöneltilen sorulara bakıldığında; ibadete yönelik, çağın gerektirdiği problemlerin çözümü hakkında ve şahısların özel hayatlarında yaşadığı problemlerle ilgili olduğu görülmektedir. Ayrıca çeşitli kurum ve kuruluşlarca mütalaa ve bilgi amaçlı sorular yöneltilmiştir.

Görüldüğü üzere insanlar bireysel ya da toplumsal sorunların çözümünde Din İşleri Yüksek Kurulu'na başvurmaktadır. Günümüzde elektronik posta yoluyla soru sorma ve cevaplama usulü gittikçe yükselen bir trend sergilemektedir. Din İşleri Yüksek Kurulu, bu soruları yanıtladığı gibi ayrıca yıllık yaklaşık olarak 2.000 civarında dini muhtevalı kişisel (yazılı) dilekçeye de cevap vermektedir. Sistematik olarak bunların önemli başlıklarını, ibadetler, Kur'an-ı Kerim, dualar, malî-iktisadi konular, aile hayatı vb. bireysel ve toplumsal konular oluşturmaktadır. (Dağcı, 2002, 10)

II. 2012-2015 ARASINDA DİN İŞLERİ YÜKSEK KURULUNA GELEN SORULAR VE YORUMLANMASI

Kasım 2015'te Din İşleri Yüksek Kurulu'nun verdiği izinle kurula yöneltilen sorulara ait istatistikî veriler tarafımıza verilmiştir. Kurulun etkin ve verimli online hizmeti Ocak 2016'da yapılan bir iftira sonucu kaldırılmıştır.⁷ Her ne

⁷ Bu iftiranın FETÖ tarafından yapıldığına dönemin bazı gazeteleri dikkat çekmiştir. Aslında kurula yapılan bu saldırı, ihanet şebekesinin gelecekte doğrudan devlete ve millete yönelik teröre girişiminde bulunacağına bir ön göstergesi olarak da değerlendirilebilir. Maalesef kurula yapılan bu saldırı online fetva hizmetinin kaldırılmasına sebebiyet verilmiştir. (Sabah Gazetesi, 10.01.2016)

kadar daha etkin bir online hizmetinin açılacağı belirtilmişse de, henüz somut bir gelişme yaşanmamıştır.

Aşağıdaki verilerden kurulun ne kadar önemli hizmet gördüğü daha net anlaşılacaktır. Bu tablolarda cinsiyet, yaş, eğitim durumu gibi etkenler yöneltilen konu başlığı ile soru sayısı açısından değerlendirilecektir.

A. 2012-2015 Yılları Arasında Yöneltilen Soruların Cinsiyet – Yıl Türleri Açısından İlişkisi

2012-2015 yılları arasında Din İşleri Yüksek Kurulu'na online soru yönelten kişilerin cinsiyet ve yıl açısından durumları aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo I: Cinsiyet & Yıl İlişkisi

Yıllar	Kadın	Erkek
2012	21.049	50.337
2013	17.865	44.180
2014	12.126	33.328
2015	6.609	19.873

Yukarıda tabloya bakıldığında, erkeklerin kadınlara oranla daha çok soru yönelttiği görülmektedir. Bununla birlikte, 2012 yılında diğer yıllara oranla daha fazla sorunun yöneltildiği anlaşılmaktadır. Bu sayının 2012 sonrasında giderek azalması, dinî soru cevaplamaya yönelik internet sitelerinden artması etkilemiş olabilir. Aynı zamanda “Alo Fetva” hattı ile ilgili bazı medya gruplarınca yalan, yanlış haberlerin insanları etkilemesi muhtemeldir. Makale sonuna önemine binaen konulan Ek 1’de görüleceği üzere toplumun dini sorularının çözümünde Diyanet İşleri Başkanlığı’na yönelttiği soru sayısı (düzenli olmasa da) artış göstermiştir.

B. 2012-2015 Arasındaki Soruların Konulara Göre Dağılımı

2012 -2015 arasında Din İşleri Yüksek Kurulu'na gönderilmiş olan soruların konu başlıkları ile yıllar arasındaki ilişki durumu aşağıdaki gibidir.

Tablo II: Yıllara Göre Konuların Dağılımı

Konu Başlığı	2012	2013	2014	2015
Aile Hayatı	1.063	8.474	5.861	2.792

Kur'an-ı Kerim	-	-	-	128
Dua ve Zikir	2.494	2.232	1.757	837
Adak ve Yemin	1.459	1.254	983	452
Kurban	2.140	1.356	1.155	599
Hac ve Umre	944	872	520	365
Zekât ve Sadaka	3.260	2.929	2.555	1.283
Oruç	5.243	4.098	3.179	1.382
Namaz	9.834	8.637	6.094	3.415
Ticari Hayat	5.636	4.094	3.413	2.378
Hz. Peygamber	994	745	720	736
Tasavvuf	1.501	1.232	775	222
Vakıf	-	109	115	51
Miras ve Vasiyet	-	-	174	332
Kadınlara Özel	-	-	362	771
Ahlak	-	-	407	788
Sosyal Hayat	12.467	13.768	8.870	5.065
Yiyecek ve İçecekler	-	-	-	197

Tıp ve Sağlık	-	-	-	283
Bidat ve Hurafeler	-	-	-	330
Dinler	2.319	2.961	1.533	378
Akaid (İnanç)	3.940	4.954	4142	2.285
Mezhepler	742	807	615	319
Taharet (Temizlik)	4.983	3.471	2.208	1.094

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, genel itibariyle soru sayılarının 2012'den 2015'e yaklaştıkça giderek azaldığı görülmektedir. Bazı başlıklarda ise, soru sayısı grafiğinin ilk önce yükseldiği sonra düştüğü görülmektedir. Son yıllarda Kur'an-ı Kerim, miras ve vasiyet, kadınlara özel durumlar, bidat ve hurafeler gibi konularda soruların yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum, mezkûr başlıkların sonradan eklenmiş olduğu izlenimi vermektedir. Ayrıca bu başlıklardaki soruların artan bir grafik izlediği anlaşılmaktadır. Sosyal hayat, namaz, taharet, oruç ve aile hayatı ile ilgili yöneltilen konuların diğerlerine oranla daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

C. 2012-2015 Yılları Arasında Soru Yönelten Kişilerin Yaş ile Konu Başlıkları Arasındaki İlişki

2012-2015 yılları arasında Din İşleri Yüksek Kurulu'na online soru yönelten kişilerin yaş açısından durumları aşağıda yer alan tablodaki gibidir.

Tablo III: Yaş ile Konu Başlığı Arasındaki İlişki

Konu Başlığı	Yaş					
	10-18	19-25	26-35	36-45	45-60	60 Üstü
Aile Hayatı	1.318	6.457	1.4397	4.787	1.921	220
Kur'an-ı Kerim	10	30	53	24	11	4
Dua ve Zikir	683	1.983	2.929	1.229	709	121

Adak ve Yemin	297	1034	2034	678	288	47
Kurban	139	667	2.583	1.276	673	66
Hac ve Umre	136	352	973	684	500	116
Zekât ve Sadaka	221	1.122	4.898	2.643	1.263	179
Oruç	1.270	3.304	5.982	2.626	1.168	141
Namaz	2.208	5.933	10.733	5.613	3.683	653
Ticari Hayat	370	2.744	8.232	3.486	1.210	100
Hz. Peygamber	500	851	1.129	494	284	44
Tasavvuf	689	1.177	1.318	445	222	38
Vakıf	14	67	86	65	37	11
Miras ve Vasiyet	6	53	137	140	161	14
Kadınlara Özel	73	311	501	212	75	8
Ahlak	206	325	408	193	97	18
Sosyal Hayat	4.148	10.406	17.098	6.847	2.875	299
Yiyecek ve İçecekler	20	44	73	47	17	2
Tıp ve Sağlık	19	61	131	62	19	3
Bidat ve Hurafeler	38	73	128	57	42	5
Dinler	783	1.907	2.825	1.232	655	151
Akaid (İnanç)	1.960	4.201	5.485	2.460	1.247	236
Mezhepler	283	838	971	330	168	32

Taharet (Temizlik)	1.591	3.568	4.729	1.671	673	100
-------------------------------	-------	-------	-------	-------	-----	-----

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, soru yöneltenler arasında 26-35 arasında olanların diğerlerine oranla daha fazla dinî bilgi arayışı içerisinde olduğu görülmektedir. Bu durum dinî hayatın yetişkinliğe geçmiş olan kişilerde daha canlı olduğunu göstermesi şeklinde değerlendirilebileceği gibi, yoğun iş hayatı sebebiyle sorularının cevabını online araçlar vasıtasıyla araması olarak da yorumlanabilir. 26-35 yaş grubundaki kişiler arasında en çok yöneltilen başlıkların sosyal hayat, ticarî hayat ve namazın olduğu, en azların ise, Kur'an-ı Kerim, yiyecek-içecekler ve vakıf konularının olduğu anlaşılmaktadır.

26-35 yaş grubu haricindekiler için ayrıca şunları söylemek mümkündür. 10-18 yaş bandında olanlar, 60 ve üstündekilere göre genel olarak daha fazla soru yöneltilmişlerdir. Bu durumun gençlerin interaktif sistemi etkin halde kullanmasından kaynaklanıyor olabilir. Bir diğer husus ise, 19-25 arasında olanların evlilik çağında olmaları sebebiyle diğer yaş gruplarına göre bu başlıkta daha fazla soru yönelttiği görülmektedir.

D. 2012-2015 Yılları Arasında Soru Soran Kadınların Yaşları ile Konu Başlıkları Arasındaki İlişki

2012-2015 yılları arasında Din İşleri Yüksek Kurulu'na online soru soran kadınların yaşları ile yönelttiği sorular arasındaki ilişki aşağıda yer alan tablodaki gibidir.

Tablo IV: Kadınların Yaşları ile Yönelttiği Sorular Arasındaki İlişki

Konu Başlığı	Yaş					
	10-18	19-25	26-35	36-45	45-60	60 +
Aile Hayatı	428	2.935	5.421	1.272	357	21
Kur'an-ı Kerim	2	7	24	5	1	-
Dua ve Zikir	291	989	1.340	514	157	8
Adak ve Yemin	90	422	799	188	61	10
Kurban	30	263	715	216	68	4

Hac ve Umre	49	149	350	191	82	20
Zekât ve Sadaka	58	461	1.298	488	207	17
Oruç	363	1.340	2.233	770	221	18
Namaz	575	1.902	2.612	1.045	426	46
Ticari Hayat	69	590	1.180	372	124	6
Hz. Peygamber	142	211	205	75	28	4
Tasavvuf	232	358	340	95	43	5
Vakıf	2	16	17	11	2	-
Miras ve Vasiyet	3	14	36	29	34	2
Kadınlara Özel	60	275	384	143	40	3
Ahlak	58	114	93	36	10	-
Sosyal Hayat	1236	3.936	4.887	1.449	435	34
Yiyecek ve İçecekler	7	17	17	8	-	-
Tıp ve Sağlık	10	25	45	18	3	-
Bidat ve Hurafeler	9	23	33	10	9	1
Dinler	251	580	741	250	85	17
Akaid (İnanç)	497	1.280	1.423	486	144	18
Mezhepler	78	352	267	55	21	3

Taharet (Temizlik)	394	1.436	1.795	537	104	12
-------------------------------	-----	-------	-------	-----	-----	----

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, 26-35 yaş bandındaki kadınların diğerlerine oranla daha fazla soru yönelttiği görülmektedir. Bu yaş bandındaki kadınlar genel itibariyle iş ve aile yaşamına dâhil olmaları sebebiyle daha fazla dinî sorun ile karşılaşmış olabilirler. Bu yaş bandını 19-25 yaş arasındakiler takip etmektedir. Hatta 19-25 yaş arasında olanların, 26-35'tekilere göre ahlak ve tasavvuf konu başlıkları arasında daha fazla soru yönelttiği de anlaşılmaktadır. 60 ve üstü yaştakilerin bazı konu başlıklarından hiç soru yöneltmediği, en çok merak ettikleri hususu ise, namaz başlığının oluşturduğu verilerde yer almaktadır.

E. 2012-2015 Yılları Arasında Soru Soran Erkeklerin Yaşları ile Konu Başlıkları Arasındaki İlişki

2012-2015 yılları arasında Din İşleri Yüksek Kurulu'na online soru soran erkeklerin yaşları ile yönelttiği sorular arasındaki ilişki aşağıda yer alan tablodaki gibidir.

Tablo V: Erkeklerin Yaş Göre Yönelttiği Sorular Arasındaki İlişki

Konu Başlığı	Yaş					
	10-18	19-25	26-35	36-45	45-60	60 +
Aile Hayatı	890	3.522	8.976	3.515	1.564	199
Kur'an-ı Kerim	8	23	29	19	10	4
Dua ve Zikir	392	994	1.589	715	552	13
Adak ve Yemin	207	612	1.235	490	227	37
Kurban	109	404	1.868	1.060	605	62
Hac ve Umre	87	203	623	493	418	96
Zekât ve Sadaka	163	661	3.600	2.155	1.096	162
Oruç	907	1.964	3.749	1.856	947	123

Namaz	1.633	4.031	8.121	4.568	3.257	607
Ticari Hayat	301	2.154	7.052	3.114	1.086	94
Hz. Peygamber	358	640	924	419	256	40
Tasavvuf	457	819	978	350	179	33
Vakıf	12	51	69	54	35	11
Miras ve Vasiyet	3	39	101	111	127	12
Kadınlara Özel	13	36	117	69	35	5
Ahlak	148	211	315	157	87	18
Sosyal Hayat	2.912	6.470	12.211	5.398	2.440	265
Yiyecek ve İçecekler	13	27	56	39	17	2
Tıp ve Sağlık	9	36	86	44	16	3
Bidat ve Hurafeler	29	50	95	47	33	4
Dinler	532	1.327	2.084	982	570	134
Akaid (İnanç)	1.463	2.921	4.062	1.974	1.103	218
Mezhepler	-	496	704	275	147	29
Taharet (Temizlik)	-	-	2.934	1.134	569	-

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, 26-35 yaş bandında olanların diğerlerine oranla daha fazla soru yönelttiği görülmektedir. Benzer bir durum bir kadınlarla ilgili bir önceki tabloda görülmektedir. Kadınlarda olduğu gibi bu yaş bandındaki erkeklerin de genel itibarıyla iş ve aile yaşamına mezkûr yaşlarda dâhil olmaları sebebiyle daha fazla dinî sorun ile karşılaşmış olabilirler. Diğer yaş grupları arasında bakıldığında ise, bir kısmında 10-18, kimindeyse 36-45 yaş bandında olanların yönelttiği soruların daha fazla olduğu görülmektedir. Konu başlıkları arasında; sosyal hayat, ticarî hayat ve

namaz başlıklarının en çok soruları kapladığı anlaşılmaktadır. Önceki tablolarda olduğu gibi 60 yaş ve üstü olanların sorularının en az düzeyde olduğu görülmektedir.

F. Eğitim Durumu

Din hizmetleri verirken önem arz eden bir durum hitap edilen kitlenin eğitim durumudur. Çünkü muhatap kitlenin bilgi dağarcığı ve ona ulaşma yöntemi eğitimcinin dikkat etmesi gereken önemli hususlardandır.

Tablo VI: Eğitim ile Yöneltilen Sorular Arasındaki İlişki

Konu Başlığı	Öğrenim Durumu					
	İlköğretim	Ortaöğretim	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora
Aile Hayatı	1.337	6.816	4.946	12.247	1.948	364
Kur'an-ı Kerim	3	20	25	77	3	-
Dua ve Zikir	343	2.183	1.327	2.977	442	72
Adak ve Yemin	216	1.085	694	1.838	287	35
Kurban	254	1.180	963	2.347	412	71
Hac ve Umre	196	661	490	1.111	190	44
Zekât ve Sadaka	396	1.916	1.612	5.062	871	148
Oruç	696	3.835	2.222	6.048	883	203
Namaz	1.415	7.895	5.063	11.578	1.565	351
Ticari Hayat	442	2.728	2.211	8.330	1.487	295
Hz. Peygamber	163	938	523	1.337	186	53
Tasavvuf	188	1.281	648	1.410	183	32

Vakıf	13	69	40	115	24	7
Miras ve Vasiyet	25	98	78	247	46	10
Kadınlara Özel	37	210	221	574	71	20
Ahlak	39	332	239	496	79	12
Sosyal Hayat	1.420	9.982	6.475	18.778	2.876	587
Yiyecek ve İçecekler	2	40	35	98	17	5
Tıp ve Sağlık	3	57	44	149	21	9
Bidat ve Hurafeler	11	90	62	141	22	4
Dinler	560	2.338	1.226	2.524	469	88
Akaid (İnanç)	616	4.407	2.258	6.503	947	198
Mezhepler	103	672	442	1.088	143	28
Taharet (Temizlik)	607	3.633	1.909	4.859	636	118

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, lisans mezunu olanların diğerlerine oranla daha fazla soru yönelttiği görülmektedir. Yukarıdaki bu durum, eğitim süresi seviyesi arttıkça soru sayısı artar veya azalır gibi bir ifadenin kullanılmasını engellemiştir. Soru yönelten kişilerin eğitim düzeyi ile soru sayısı arasında tam bir ilişkinin bulunmaması Türkiye'deki eğitim-öğretim görenlerin genel durumu ile de bağlantılı olabilir. Lisans mezunlarını ortaöğretim daha sonra ise, yüksek lisans mezunlarının takip ettiği anlaşılmaktadır. Sosyal hayat, aile hayatı ve namaz konu başlıkları, lisans mezunlarınca yöneltilen en önemli soru başlıklarıdır. Benzer durum önceki tablolarda da yer almıştır. Doktora yapan kişilerin en az soru yönelten grup olduğu da tablodan görülmektedir.

G. 2012-2015 Yılları Arasında Bazı BykŐehirlerden Yöneltilen Soru Başlıkları ile Sayısı Arasındaki İlişki

Ankara, İstanbul ve İzmir Türkiye'nin nüfus yoğunluğu en fazla olan illeri olması sebebiyle bu metropollerden Din İŞleri Yüksek Kurulu'na gelen sorular büyük önem arz etmektedir. Bu  Şehirden gelen soruların dağılımı aşağıdaki gibidir

. **Tablo VII:** Ankara – İstanbul – İzmir BykŐehirlerinden Yöneltilen Sorular

Konu Başlığı	Ankara	İstanbul	İzmir
Aile Hayatı	3.592	6.146	970
Kur'an-ı Kerim	28	28	3
Dua ve Zikir	1.152	1.677	333
Adak ve Yemin	617	944	173
Kurban	704	1.245	161
Hac ve Umre	368	646	91
Zekāt ve Sadaka	1.454	2.455	275
Oruç	2.185	3.543	470
Namaz	4.121	5.606	1.113
Ticari Hayat	1.868	3.172	412
Hz. Peygamber	444	695	124
Tasavvuf	483	829	190
Vakıf	36	46	10
Miras ve Vasiyet	71	118	12
Kadınlara zel	153	247	47

Ahlak	168	303	39
Sosyal Hayat	5.361	8.514	1.406
Yiyecek ve İçecekler	28	38	10
Tıp ve Sağlık	46	69	13
Bidat ve Hurafeler	45	68	9
Dinler	976	1.822	418
Akaid (İnanç)	2.180	3.544	726
Mezhepler	287	571	117
Taharet (Temizlik)	1.482	2.673	436

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, her üç bölgede de 'Sosyal Hayat' ile ilgili soruların en fazla olduğu görülmektedir. Sosyal hayat başlığını aile hayatı, namaz ve akaid konularının takip ettiği görülmektedir. Nüfusa oranla bu tablo değerlendirildiğinde, İstanbul'un Ankara'ya göre daha az orana sahip olduğunu belirtmek gerekir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Ankara'da bulunması mezkûr şehirden Din İşleri Yüksek Kurulu'na daha fazla sorunun gelmesini etkilemiş olabilir. Diğer taraftan İstanbul Müftülüğü'nün Nuriyemaniye Camii bitişiğindeki ek binada yürütmekte olduğu "Alo Fetva" çalışması da Din İşleri Yüksek kuruluna gelen soruları etkilemiş olması muhtemeldir. Bununla birlikte, yukarıda değindiğimiz sosyal hayat, aile hayatı, namaz ve akaid konularına yönelik din eğitimi ve irşad faaliyetlerinin artırılması da bu tablodan da anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Din İşleri Yüksek Kurulu, (ismi değişmekle birlikte) Cumhuriyet öncesinde olduğu gibi 1923'ten günümüze Türk toplumuna din hizmeti veren bir üst kuruldur. Bu kurulun görevlerinden bir tanesi de halkın dinî sorularını cevaplandırmak, fetvalar vermektir.

Günümüzde pek çok insan vakit sıkıntısı, utanma-çekinme, teknolojiyi günlük hayatta etkin kullanma gibi sebeplerle soru ya da sorunlarının çözümüne online olarak cevap aramaktadır. Kurul toplumun bu eğilimine

önem vererek 01.01.2012 tarihinden itibaren tamamen online soru cevaplama hizmetine başlamıştır. Bu hizmet kuruma Ocak 2016’te yapılan iftiraya kadar devam etmiştir. Bu iftiradan sonra maalesef kurulun bu hizmeti kaldırılmıştır.

Bu araştırmada, (kuruldan alınan izin çıkmasını müteakip gün olan) 30.11.2015 tarihine kadar ki, istatistikî bilgiler alınmış ve tablolar haline getirilerek yorumlanmıştır. Bu yorumlama sonucu görülmüştür ki;

- a. Dinî sorulara online olarak cevap aramak günümüz insanının yararlandığı önemli hizmetlerden biri haline gelmiştir.
- b. İnsanların sorduğı sorular yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve şehir gibi özelliklere göre değişmektedir.
- c. Erkeklerin kadınlara oranla daha çok online soru yönelttiğı anlaşılmaktadır.
- d. Kadınların, kadınlara özgü haller ile ilgili sorular yönelttiğı görülmektedir. Bu sebeple sadece kadınlara özgü halleri konu edinen kitap, tv. Programı vb. çalışmalar yürütülmesi bu ihtiyacın giderilmesinde etkili olabilir.
- e. Eğitim durumu yükseldikçe online soru sormanın yükseldiğı görülmektedir. Bununla birlikte, lisans sonrası eğitim almış kişilerde bu ihtiyacın giderek azaldığı da bir vakiadır.
- f. Online sistemin açıldığı ilk yıl sisteme olan talebin daha fazla olduğu görülmektedir.
- g. Alo Fetva Hattı hakkında çıkan yanlış ve/veya yanlış haberler sistemi etkilemiştir.
- h. Soru içeriklerine bakıldığı vakit, insanların toplum hayatı ile ilgili bilgi ihtiyacı hissettikleri görülmektedir. Bu durum eğitim sisteminin öğrencileri sosyal hayata hazırlamaya daha fazla önem vermesi gerektiğini göstermektedir. Aynı zamanda yetişkinlerin de bu hususta sıkıntı çektikleri anlaşılmaktadır.
- i. İbadet konuları arasından namaz konusunun oldukça önemsendiğı görülmektedir.
- j. Güncel dinî meseleler (banka kredisi vb.) hakkında halkın hutbe, vaaz, dinî yayınlar ve tv programları vasıtasıyla bilgilendirilmesi önem arz edeceği anlaşılmıştır.
- k. Toplumun bu ihtiyaçlarının giderilmesi için vaaz ve hutbelerde toplumun ihtiyacı olan konuların ele alınması önem arz edecektir.

- l. İlahiyat Fakülteleri'nde "Güncel Dinî Meseleler" adı altında öğrencilere toplumun ihtiyacı olan konular zorunlu bir ders adı altında verilmelidir.
- m. Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde hizmet veren resmî tv. Kanalı sayısı artırılmalıdır.
- n. Yukarıdaki tablolardan ve Prof. Dr. Nihat Hatipoğlu'nun yaptığı dinî soruların cevaplandırılmasına yönelik televizyon programının ilgi görmesi; güncel dinî meselelere dair programların artırılması gerektiği anlaşılmaktadır.
- o. Toplumun dinî soru ve sorunlarına çözüm üreten Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Din İşleri Yüksek Kurulu'na sahip çıkılması, yaptığı faydalı çalışmalarından ötürü desteklenmelidir.

Ek 1: 1966-2011 Yılları Arasında Diyanet İşleri Başkanlığı'na Yöneltilmiş Soru İstatistiği

Yıllar	Merkez, Taşra, Yurt Dışı	Yıllar	Merkez		Taşra/Müftülük		Yurt Dışı	
			Soru Sayısı	Cevap Sayısı	Soru Sayısı	Cevap Sayısı	Soru Sayısı	Cevap Sayısı
1966	181	1991	1.514		55.647		370	
1967	67	1992	1.237		13.972		210	
1968	47	1993	1.667	1.366	5.598	5.560	173	173
1969	79	1994	1.884	1.685	11.609	11.046	12	12
1970	58	1995	1.084	945	10.685	11.400	31	31
1971	126	1996	1.048	927	6.034	7.184	754	704
1972	96	1997	3.015	2.712	6.097	7.638	3.407	3.407
1973	135	1998	908	790	8.041	10.676	289	285
1974	141	1999	3.324	3.099	4.839	11.273	107	103
1975	222	2000 ⁸	1.558	1.441	3.941	5.661	2.281	2.381
1976	200	2001	1922					

⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı 2000 Yılı İstatistikleri, 2001, s.119.

1977	89	2002	1.672 ⁹
1978	154	2003	4.281
1979	195	2004	9.363
1980	282	2005	9.597
1981	222	2006	52.141
1982	299	2007	56.978
1983	445	2008	7.381*
1984	536	2009	57.369
1985	1539 ¹⁰	2010	Soru: 46.560 / Cevap: 243.670
2011 Yılında ise , 168.487 dini soru ile ilgili işlem gerçekleŐtirildiĐi hizmet envanterinde belirtilmiŐtir. ¹¹			

KAYNAKÇA

- DAĞCI, Őamil (2002), “Din İŞleri Yüksek Kurulu Kararlarına Fetva Konseptinde Bir YaklaŐım”, *Diyanet İlmî Dergi*, Cilt 38, Sayı 4, ss. 5-20.
- Diyanet İŞleri Başkanlığı 2000 Yılı İstatistikleri* (2001), Ankara: Diyanet İŞleri Başkanlığı.
- EGE Remziye (2015), *Dini Rehberlik*, İstanbul: Őule Yayınları.
- EREN, Selim (1994), “Günümüzde Sorular ve Cevapların IŐıĐında Dini Hayata Sosyolojik Bir YaklaŐım”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Genel Hizmet Bilgileri: Diyanet İŞleri Başkanlığı Din İŞleri Yüksek Kurulu Başkanlığı (Dini Soruların Cevaplandırılması)*, <https://envanter.kaysis.gov.tr/HizmetlerYazdir.aspx?ID=37253>, 26.04.2016.
- GÖRMEZ, Mehmet (04.07.2012), *Aile Broalarında Görevli Personele Yönelik EĞitim Semineri Protokol KonuŐması*, Ankara: Büyük Anadolu Otel, ss. 191-193.
- Helsinki YurttaŐlar Derneği (2014), *Diyanet İŞleri Başkanlığı AraŐtırması (Algular-Memnuniyet-Beklentiler)*, KONDA Araştırma ve Danışmanlık.
- Hizmet Listesi, <https://envanter.kaysis.gov.tr/HizmetlerYazdir.aspx?ID=37253>, 26.04.2016.

⁹ Dağcı'nın verdiği istatistikî bilgiye göre 2000-2002 yılları arasında Diyanet İŞleri Başkanlığı'na mail yoluyla gelen toplam 5.280 dini sorularla ilgili daha geniŐ bilgi için bakınız: Dağcı, s.10.

* 2008 yılında sadece İstanbul ilinde İstanbul İl Müftülüğü Aile ve Rehberlik Bürolarına toplam 1.240 sorunun ulaŐtıĐı göz önüne alınırsa bu sayının bu rakamın merkeze gelen soru sayısı olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁰ Eren, 1994, s.91-101.

¹¹ **Genel Hizmet Bilgileri: Diyanet İŞleri Başkanlığı Din İŞleri Yüksek Kurulu Başkanlığı (Dini Soruların Cevaplandırılması)**, <https://envanter.kaysis.gov.tr/HizmetlerYazdir.aspx?ID=37253>, 26.04.2016.

- KURT, Fatih “*Din İşleri Yüksek Kuruluna İntikal Eden İnançla İlgili Soruların Kelam İlmi Açısından Değerlendirilmesi (2006-2010)*” (2013), (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- MERİÇ, Nevin (2010), “Fetva Sorularında Ailenin Dağılımı ve Aile Büroları”, *Küreselleşen Dünyada Aile (Kutlu Doğum 2009)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, ss. 229-245.
- MERİÇ, Nevin (2015), “2011 Yılı ve Ramazan Ayı Fetva Sorularının Grafik Analizleri ve Değerlendirilmesi”, *Ramazan ve Oruç*, (Editörler: Berat Açıl ve diğerleri), İstanbul: Ümraniye Belediyesi Yayınları, ss. 517-551.
- ÖZDEMİR, Ömer (2013), “*Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarının Yetişkin Din Eğitimine Katkısı (Adana İli Örneği)*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- RESMÎ GAZETE (16.11.1937), “Diyanet İşleri Reisliği Teşkilatının Vazifelerini Gösterir Nizamname”, Sayı 3760, s. 8969.
- RESMÎ GAZETE (13.07.2010), “Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, Sayı: 27640.
- SABAH GAZETESİ, “FETÖ Diyanet'e ve Görmez'e Neden Saldırıyor?”, <http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/01/10/feto-diyanete-ve-gormeze-neden-saldiriyor>, 01.09.2017.
- TAS, Kemalettin (2002), *Halkın Gözünde Diyanet*, İstanbul: İz Yayınları.
- TÜRK, Esra (2014), *Kur'an'a Göre Din Eğitiminde Rehberlik*, İstanbul: Düşün Yayınları.
- YILMAZ, Necla (2012), “*Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarında Yapılan Dini Danışmanlık (Çorum Örneği)*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.

